

מבוא

”אני חושב תמיד על אלה אשר היו גדולים באמת
שזכרו מן הרחם את תולדות הנפש
במסדרונות האור”
(סטיבן ספנדר, 'הארץ' 13.2.04, תרגום אריה ל' מוצקין)

ילדותי העניקה לי גיבורים - אברהם, משה, יהושע, שמשון, בר כוכבא ויהודה המכבי, וגיבורי מצדה וטרומפלדור. היו גם רחל המשוררת, חנה סנש ושרה אהרונסון, לוחמי הגטאות, גיבורי מלחמות ישראל, שהם הנער והנערה שנתנו את חייהם על מגש הכסף בשירו של אלתרמן, וכמובן החלוצים.

היו גם מנהיגים גיבורים - הרצל, בן-גוריון, א"ד גורדון, ברנר, ברל כצנלסון, ז'בוטינסקי.

וגם הילד ההולנדי, שעליו סיפרו שסתם באצבעו את החור בסכר כדי להציל את הכפר כולו מפני הצפה של הים.
זה היה העולם.

היה גם העולם המשפחתי. כמו לכל ילד, הוריי היו לי כשני עמודי התווך המחזיקים את העולם, למרות מגבלותיהם וחולשותיהם. כמו עבור כל ילד, הם היו מודל לחוויה הקיומית שלי, מודל לאופן ההיות בעולם: אבי היה איש רגיש, חם, פסיבי, חלש, סגור, פסימי ומדוכא. אמי היתה פעלתנית, לוחמת, יוזמת, אשת חינוך, מנהיגה, רבת פעלים ומהירת חמה. כנגד הקוטב הפסיבי המיואש של אבא, האנטי-גיבור שלי, היה הקוטב שנלחם ללא הרף, זה של אמי. אמי היתה עבורי המודל לדחף הבלתי נלאה להתגבר על מכשולי המציאות החיצונית והפנימית. היא היוותה עבורי מודל למסע הגיבור האקטיבי. אבל גם אבי היה מודל עבורי. אבי היה מודל להתמודדות עם הקיום באמצעות האמנות; אהבת האמנות, הציור והמוזיקה היו לו טעם החיים.

שניהם יצאו לברם לדרך, כמו הגיבור הבודד שהוא גם הילד היתום,

כשעלו לארץ עם 'עליית הנוער' מגרמניה, בלי הוריהם, בני שש-עשרה, לבנות ולהיכנות בה. הם היו בעלי ערכים, חזון ואמונה. האחד כשל. השנייה המשיכה בדרך. לאמיתו של דבר, שניהם היו גיבורים ואנטי-גיבורים, פצועים ופגועים. את מימוש האגו והגשמת העצמי הם השאילו להקמת המדינה, כחלוצים מפריחי השממה, ובאחרית ימיהם עסקו בעבודת התנדבות למען הזולת.

כתבתי עליהם:

הם לעולם לא ימותו. / האלים הגדולים של הפנתאון. /
שני עמודי הסף / עמודי התוך. / על כתפיהם העולם.

הם לעולם לא ימותו / הורים שתמיד היו / ויהיו.
עלגים, צולעי ירך. / על כתפיהם השלך העולם.
(רות נצר, הורים, מתוך עקבות, הוצאת כרמל)

גם הוריי, אם כן, היו ה"גיבורים" שלי. וגם אחי ואחיותיי. כל אחד מאיתנו, בדרכו, נענה לקריאה "לך-לך", ובזיעת אפיו הוציא לחמו מן האדמה, ואלוהי אבותינו העניק לנו את ברכתו, שאיפשרה לנו להיות מה שנועדנו להיות.

המיתוסים והאגדות מספרים לנו על גיבורים. במשך שנים אני שבה ומלמדת את מיתוס מסע הגיבור. מסע הגיבור מתואר במיתוסים רבים, והוא מסמל את מסע הנפש להתהוותה, לכינונה ולהתחזקותה, ואת המאבק והחיפוש אחר הייחוד האישי. הגיבור המיתי הוא האנשה של הדחף לאינדיבידואציה, אצל הגבר ואצל האישה כאחד. סיפורי המיתוסים והאגדות מיטיבים להעניק לנו את החוויה הקיומית מתוך הסיפור עצמו. הגיבור מאפשר לנו להכיר את עצמנו: את יצרינו ורגשותינו, את קשיינו ואת פגיעותנו, ובו בזמן את יכולתנו ואת גדולתנו הנפשית והרוחנית, את היותנו יותר מאשר הננו בהגשמת עצמיותנו. הגיבור האמיתי מצוי בתוכנו, וכל אדם, יהיה אשר יהיה, הוא גיבור במסע חייו. כל אדם נולד עם פוטנציאל כישוריו ופוטנציאל דרכו, והוא נידון ונועד בו בזמן לממש את עצמו, כדי שיהיה למה שהוא נועד להיות.

המיתוסים נכרכים יחד ובונים את ה'מיתוס של מסע הגיבור'. כינוי זה,

אם כן, הוא שם כולל למיתוסים רבים, שבהם הגיבור נפגש עם כוחות גדולים בנפש, כוחות לא-מודעים, שמסייעים לו ומאיימים עליו, והוא מתמודד עימם. התמודדות זו היא המאפשרת את ההתהוות וההתפתחות של תודעת האני. תהליך זה מתואר במיתוסים כמאבק בדרכים שונות במפלצת ובדרקון, שמסמלים את כוחות הנפש האדירים, הכאוטיים והבלתי מודעים. הגיבור פורץ מתוך שליטת הכוחות הגדולים המסמלים גם את הכוחות ההוריים הלא-מודעים שבנפש ובמציאות, ויוצא למסע חניכה אל החיים. המיתוסים מתארים את הדינמיקה בין כוחות ההתפתחות והרגרסיה בנפש, בין הגיבור למפלצת, בין הים ליבשה, בין האל לטבע, בין ההיבקעות להיבלעות, בין חורבן לגאולה; וכך הם משקפים את הדינמיקה של כוחות אלה בנפש. בכל המיתוסים ישנם אותם מוטיבים משותפים, המהווים יחד את המסע הנצחי של הנפש האנושית.

התחלקות העולם לשמיים וארץ מתוך הכאוס הראשוני שממנו התהווה העולם, כמוה כהתחלקות התודעה מן הלא-מודע והתחלקות הטוב והרע מן השלם הראשוני ומאבקם זה בזה. כך גם שלבי מסעו של הגיבור: מאבקו מול המכשולים, ירידתו לשאול, היוולדתו מחדש, החיפוש שלו אחר האוצר הגנוז ומציאתו – מתארים את מסעה הנצחי של הנפש. במילים אחרות, מיתוס מסע הגיבור מתאר תהליך מתמיד של התהוות וטרנספורמציה, אשר בו המודע והלא-מודע נאבקים, משתקפים זה בזה ומעצבים זה את זה.

התיאוריות הפסיכולוגיות מביאות תובנות פסיכולוגיות באמצעות מושגים שמעניקים צורה וסדר לעולמנו. אולם השפה המושגית היא שפה רציונלית, והנפש כשלעצמה, בראשיתה, היא ישות חיה שמבטאת עצמה בדימויים ובתמונות. החלום, הדמיון, החיזיון, המיתוס והאגדה – מתארים את תהליכי הנפש באמצעות הסיפור. לסיפור יש כוח ריפוי ותיקון הנפש. "ומעשה זה הוא בכל אדם ובכל זמן, כי גם בכל אדם בפרטות עובר עליו כמעט כל מעשה זה כולו, כי כל אחד מישראל צריך לעסוק בתיקון זה." ועל הבעש"ט מסופר כי "היה יכול על ידי סיפורי מעשה לייחד ייחודים. כשהיה רואה שנתקלקלו צינורות עליונים ולא היה באפשר לתקן אותם על ידי תפילה, היה מתקנם על ידי סיפור מעשה."¹

המיתוס מתאר את הנפש, ובו בזמן הוא גם משפיע על נפש השומע

1 ר' נתן שטרנהרץ בהקדמתו ל'מעשה מאבדת בת מלך', לפי ר"נ מברסלב.

ומעצב אותה. כסיפור הוא בא מהלב וחודר אל הלב. הוא נובע מהלא־מודע הקולקטיבי, שהוא נחלת הנפש האנושית העתיקה, ופוגש מחדש כל יחיד ויחיד בתוך סיפורו האישי, משתלב עימו ומשפיע עליו בתהליך לא־מודע, שעוקף את ההגנות של התודעה. המיתוסים עצמם עוסקים בהתוויית רשת סיפורית מארגנת לחוויה האנושית ולתהליכי התפתחות הנפש והתודעה האנושית. בדרכם שלהם הם מעניקים סדר ופשר לחיינו. למיתוס של מסע הגיבור אני מקדישה את ספרי זה. הספר מנסה לאסוף יחד את ההיבטים השונים של חיי האדם, שתובעים את גבורת הנפש, ולהציג את תהליכי התהוות החיים של כל אחד מאיתנו. ענייננו כאן לאו דווקא בגבורה ההירואית, אלא בגבורת היומיום; הקשיים בדרך הם ההזדמנויות שהחיים מביאים לנו כדי להתפתח דרכם.